

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET SPLIT

**FIZIČKO KAŽNJAVANJE KAO OBLIK
ZLOSTAVLJANJADJECE**

IVANA DOMAZET

SPLIT, 2020.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET SPLIT

ODSJEK ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

**FIZIČKO KAŽNJAVANJE KAO OBLIK ZLOSTAVLJANJA
DJECE**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Esmeralda Sunko

Komentor: dr. sc. Toni Maglica

Studentica: Ivana Domazet

SPLIT, RUJAN 2020.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Zlostavljanje djece	2
2.1. Zlostavljanje kroz zakonodavni aspekt	2
2.2. Oblici zlostavljanja.....	4
2.3. Fizičko zlostavljanje.....	6
2.3.1. Prepoznavanje i oblici fizičkog zlostavljanja	6
2.3.2. Posljedice fizičkog zlostavljanja	8
3. Kažnjavanje kao metoda odgoja	10
3.1. Pojam kazne	11
3.1.1. Posljedice fizičkog kažnjavanja na djecu	12
3.2. Etiologija zlostavljanja i kažnjavanja u obitelji	13
3.2.1. Transgeneracijski prijenos kažnjavanja.....	14
4. Intervencije	15
4.1. Mjere prevencije.....	15
4.2. Kako pomoći fizički zlostavljanom djetetu.....	16
4.3. Odgoj bez kažnjavanja	18
5. Zaključak.....	19
6. Literatura.....	22

1. Uvod

Obitelj je mjesto prve socijalizacije, kontakata, komunikacije, prvih odnosa i učenja te neupitno čini najveći utjecaj na dijete. Naravno, nije svaki utjecaj koristan za dječji razvoj, pogotovo ukoliko se primjenjuju destruktivna ponašanja poput zlostavljanja ili zanemarivanja. Uz emocionalno i seksualno, ovaj rad bazira se posebno na fizičko zlostavljanje. Objasniti će se kako ga prepoznati, koji su sve oblici tjelesnog zlostavljanja i koje sve posljedice može ostaviti na dječji razvoj, funkcioniranje i ponašanje. Ali zlostavljanje nije samo problem u obitelji, već i problem društva, što je prepoznato tek sredinom 20. stoljeća nakon čega se počinju raditi istraživanja o štetnim učincima nasilja (Buljan- Flander i Kocijan- Hercigonja, 2003). Ono je zabranjeno i kroz brojne međunarodne i državne dokumente. Svoje temelje je pronašlo u Općoj povelji Ujedinjenih naroda (UN) i Konvenciji UN-a o dječjim pravima koja ima snagu zakona i obvezuje sve države potpisnice na zaštitu dječjih prava, potreba, sloboda, ali i zaštitu djece od bilo kakvog oblika zlostavljanja.

Kao poseban oblik nasilja u obitelji javlja se tjelesno kažnjavanje, koje je postalo društveno prihvatljiva metoda odgoja, unatoč razvoju pedagogije kao znanosti i sve većoj dostupnosti izvora za učenje i napredak roditeljstva. Iako mnogi autori odvajaju tjelesno kažnjavanje od nasilja po stupnju intenziteta, posljedice koje tjelesno kažnjavanje ostavlja na dijete ne mogu se zanemariti (Vidović, 2008). Roditelji koji primjenjuju takvu metodu odgoja smatraju da tako čine dobro djetetu ne svjesni da na taj način ne uče dijete prihvatljivim oblicima ponašanja. Različiti su etiološki čimbenici koji pogoduju korištenju takve odgojne metode, a najčešći su transgeneracijski prijenos, karakteristike roditelja, djeteta i obitelji te kulturne vrijednosti i norme (Bilić, Bilić, 2013).

Istraživanja pokazuju da najnižu stopu tjelesnog kažnjavanja imaju zemlje koje uz zakonske zabrane imaju i programe za javno obrazovanje roditelja o štetnim učincima takve metode (Gershoff, Durrant, 2019). A za prevenciju je još nužno grupe potpore za visoko rizične grupe, odnosno one koje pokazuju faktore rizika za pojavu tjelesnog kažnjavanja ili zlostavljanja i tretmani za žrtve i počinitelje. Važnu ulogu u prepoznavanju i intervencijama imaju i djelatnici u obrazovnom sustavu, oni na razne načine mogu dati doprinos, posebno u obrazovanju roditelja o posljedicama i učincima tjelesnog kažnjavanja kao metode odgoja (Nenadić Bilić, Matov, 2014).

2. Zlostavljanje djece

Obiteljsko okruženje prvo je mjesto razvoja i socijalizacije svakog djeteta, u kojem ono stječe svoja prva iskustva, stavove i razmišljanja te tako čini najveći utjecaj na dijete. S ciljem pravilnog i kvalitetnog razvoja, svako bi obiteljsko okruženje trebalo djetetu pružiti sigurnost, njegu, zaštitu, ljubav i podršku, no to nije uvijek slučaj. Spriječavajući razvoj individualnosti i smještajući djecu u rizičnu skupinu, zanemarivanje i zlostavljanje djece pogubno je za njihov obrazovni, socijalni, emocionalni i tjelesni razvoj, a ostavlja posljedice i brojne probleme i u odrasloj dobi (Kimber i MacMillan, 2017). Zapuštenim, odnosno zanemarenim djetetom možemo smatrati ono dijete o kojem roditelji ne vode brigu i skrb o pravilnoj ishrani, odgoju, njezi, poticanju i primjerenom obrazovanju, dok je zlostavljanje najčešće namjerno grubo i agresivno postupanje prema djetetu. Iz znanstvene perspektive "zlostavljanje obuhvaća fizičko i mentalno povrjeđivanje, seksualno zlostavljanje i nemaran postupak ili maltretiranje djece ispod 18 godina od strane osoba koje su odgovorne za djetetov razvoj" (Buljan- Flander i Kocijan- Hercigonja, 2003, 1).

S pravnog aspekta, odnosno prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19, članak 10.) "nasilje u obitelji je primjena fizičke sile uslijed koje nije nastupila tjelesna ozljeda, tjelesno kažnjavanje ili drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci, psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost, spolno uznemiravanje, ekonomsko nasilje..., zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi". U članku 8. istog Zakona navodi se kako je žrtva nasilja u obitelji osoba koja zbog počinjenih djela zlostavljanja trpi fizičke ili psihičke posljedice, te bitnu povredu temeljnih prava i sloboda.

2.1. Zlostavljanje kroz zakonodavni aspekt

Zlostavljanje djece nije samo problem u obiteljskoj sredini, već i problem društva i zajednice, što je prepoznato tek polovicom 20.stoljeća, odnosno 1962.godine objavom rada Sindrom isprebijanog djeteta nakon čega se rade istraživanja i donose se brojni kako međunarodni tako i državni dokumenti i zakoni koji definiraju zlostavljanje, ali osiguravaju i prava za žrtve nasilja (Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja, 2003).

Temeljni dokument koji svim ljudima osigurava jednaka prava, sigurnost i slobodu je Opća povelja Ujedinjenih naroda izdana 1948.godine (Bouillet, 2019). To je međunarodno priznat dokument čija je potpisnica i Republika Hrvatska (RH). Kao jedno od svojih

temeljnih stajališta Opća povelja zabranjuje bilo kakav oblik nasilja, navodeći kako "Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ili okrutnom nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni" (NN 12/09, članak 5). Hrvatska je također potpisnica Konvencije o pravima djeteta (1989) godine koja predstavlja pravni akt i ima snagu zakona čime obvezuje sve zemlje potpisnice na njezino pridržavanje. Ona jamči temeljna dječja prava poput prava na odgovarajući životni standard, razvoj, ali i zaštitna prava. Tako članak 19. Konvencije o pravima djeteta navodi da države članice trebaju poduzeti sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zloporaba dok o njemu brine roditelj ili skrbnik (UNICEF Hrvatska, 2017). Također naglasak stavlja na mjere zaštite, odnosno uvođenje socijalnih programa za pružanje pomoći, prevenciju i praćenje slučajeva zlostavljanja djeteta.

Republika Hrvatska je, uz potpisivanje međunarodnih dokumenata, donijela zakonske odrednice za sprječavanje i zaštitu djece od obiteljskog nasilja i zlostavljanja. "Kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji u hrvatsko kazneno zakonodavstvo prvi put je uvedeno 2000. godine Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona i glasilo je: Član obitelji koji nasiljem, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem dovede drugog člana obitelji u ponižavajući položaj, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine", odnosno šest mjeseci do pet godina (Grozđanić, Škorić, Vinja, 2010, 677). Bilo kakav oblik zlostavljanja zabranjen je i Ustavom Republike Hrvatske, kao temeljnim zakonom države. Članak 23. navodi kako "nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvom obliku zlostavljanja", dok u članku 64. Ustava piše da su roditelji dužni odgajati, uzdržavati i osigurati pravo djetetu na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti. Također propisuje i da tjelesno i duševno oštećeno i zapušteno dijete ima pravo na osobitu njegu, obrazovanje i skrb (Ustav Republike Hrvatske, 2014). Kao jedan od ključnih zakona koji se definira nasilje, njegovi oblici, prava žrtava i prekršajnoppravne sankcije je Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17, 126/19) koji propisuje razne zaštitne mjere u vidu novčane ili zatvorske kazne i obaveznog psihosocijalnog tretmana za počinitelja kako bi se otklonile okolnosti koje potiču zlostavljajuća ponašanja u obitelji i osigurala zaštita zdravlja i sigurnosti žrtava. "Time je Hrvatska dobila prvi put zasebni zakon kojim se određuje pojam nasilja u obitelji, način zaštite članova obitelji od nasilja te vrsta i svrha prekršajnopravnih sankcija"(Ajduković, 2004, 176). Nadalje, dužnosti i prava roditelja u odgoju djece navedeni su i u Obiteljskom zakonu (103/15, 98/19) koji propisuje zaštitu prava i dobrobiti djece. U članku 94. navodi da roditelji i ostali članovi ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom ni

tjelesnom kažnjavanju, odnosno zlostavljanju. Kršenjem ove odredbe prema članku 123. Obiteljskog zakona (103/15, 98/19) Centar za socijalnu skrb povjerit će odgoj djeteta drugoj osobi ili ustanovi. Važno je napomenuti da počinitelji nisu samo osobe koje primjenjuju zlostavljajuća ponašanja, već i osobe koje takva djelovanja ne spriječavaju, to jest ne prijavljuju Centru za socijalnu skrb ili nadležnim ustanovama. Posebno su to zdravstveni djelatnici i osobe koje rade u obrazovnom sustavu čija je dužnost prepoznati i spriječiti takva ponašanja.

2.2. Oblici zlostavljanja

Kako je već navedeno obitelj, kao mjesto prvih spoznaja čini veliki utjecaj na rast i razvoj svakog čovjeka. Unatoč tome roditelji ili skrbnici često nisu voljni ili u stanju pružiti djeci uvjete za optimalan razvoj, već primjenjuju destruktivna ponašanja prema njima. Kada se govori o zlostavljanju najčešće se misli na fizičko ili seksualno, a rjeđe na emocionalno.

Glavni uzrok tome je izazov u definiranju, kao i utvrđivanje emocionalnog zlostavljanja te činjenica kako ne postoje vidljivi fizički dokazi pa osoba čak do odrasle dobi nije svjesna da je bila žrtva psihološkog zlostavljanja (Duman, 2019). Važno je za napomenuti da je emocionalno, odnosno psihološko zlostavljanje najmanje prijavljen oblik zlostavljanja djece iako za sobom često nosi i druge vrste zlostavljanja. Ono obuhvaća pretjerane ili iracionalne zahtjeve od djece, a podrazumjeva zadirkivanje, ruganje, verbalne napade, ignoriranje, manipuliranje, kritiziranje, odbacivanje i vrijeđanje djeteta, što može rezultirati psihološkom traumom, uključujući anksioznost, kroničnu depresiju ili posttraumatski poremećaj stresa (Kimber, MacMillan, 2017). Uz nabrojene psihičke poremećaje, emocionalno zlostavljanje može uzrokovati nisko samopoštovanje djece, agresivno ponašanje, izoliranost, tjeskobu, osjećaj krivnje, strahove, poremećaj spavanja, izoliranost i druge probleme. Kod male djece mogu se javljati i problemi u obliku tjelesnih smetnji te ih se često stigmatizira kao djecu s ADHD poremećajem ne prepoznavajući da se radi o psihološki zlostavljanom djetetu (Selimbašić, 2020). Kako navode autorice Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja (2003) osnovni pristup dijagnosticiranju emocionalnog zlostavljanja je multidisciplinarni pristup s ciljem promatranja i razumijevanja djetetovog ponašanja. Dok novija istraživanja autorica Kimber i MacMillan (2017) pokazuju da je samo 0,3% slučajeva prepoznato od strane stručnjaka, a čak 36% je samoobservacija. Ono što je ključno je informiranost o potrebama djece i emocionalnom zlostavljanju u svrhu njegove prevencije.

Uz emocionalno i fizičko, treći oblik zlostavljanja je seksualno koje predstavlja jedan od najvećih socijalnih problema. Istraživanja pokazuju da je jedno od pet djece u Europi doživjelo neki oblik seksualnog zlostavljanja (Popović, 2018). Ono se definira kao bilo koja vrsta seksualnog kontakta između djeteta i odrasle osobe ili tinejdžera starijeg pet ili više godina od žrtve (Selimbašić, 2020). U rijetkim slučajevima su žrtve te koje prijavljuju zlostavljanje, pogotovo ukoliko su žrtve djeca koja su uplašena to ikome reći ili su počinitelji netko koga dijete poznaje, a u 78% slučajeva su to članovi obitelji (Buljan- Flander i Kocijan-Hercigonja, 2003). A prema Popović (2018) taj postotak potvrđuju i novija istraživanja koja potvrđuju da su članovi obitelji počinitelji u 70 do 85% slučajeva, a mnogi od njih su i sami bili zlostavljani u djetinjstvu. Međutim, seksualno zlostavljanje mogu počinuti i djeca, "istraživanja britanske organizacije National Children Home pokazuju da je jedan od troje zlostavljača mlade od 18 godina" (Selimbašić, 2020, 27). Seksualno zlostavljanje ostavlja posljedice na svim razvojnim područjima, a najviše na mentalnoj i emocionalnoj razini. Žrtve često razviju posttraumatski poremećaj stresa, ovisnosti, strahove, aksioznost, depresiju, lošu sliku o sebi i suicidalnost (Gupta, Garg, 2020). Postoji nekoliko obilježja koja povećavaju sumnju na zlostavljanje. To su različiti fizički pokazatelji poput bolova u abdomenu, ozljeda i modrica, promjene ponašanja ili ličnosti, strah od fizičkog kontakta, depresija, neobično seksualno i samodestruktivno ponašanje. Dok su najčešći znakovi promiskuitet žrtava, uporaba droga i suicidalno ponašanje (Popović, 2018). Ono što je nužno za prevenciju je podizanje javne svijesti o svim oblicima zlostavljanja kao problemima čitavog društva, grupe potpore za visoko rizične grupe u populaciji i razni programi prevencije, odnosno tretmani i za počinitelje i za žrtve (Buljan- Flander i Kocijan- Hercigonja, 2003).

Zaseban model destruktivnog ponašanja roditelja prema djetetu je zanemarivanje. To je propust u kojem, obično skrbnici, ne pružaju odgovarajuću skrb osobi koja ovisi o njima (Fayaz, 2020). Zanemarivanje utječe na psihološko, fizičko i socijalno zdravlje djeteta jer nisu zadovoljene osnovne potrebe poput prehrane, odjeće, sigurnosti, higijene, zdravlja ili edukacije. Iako se o zanemarivanju govori manje nego o zlostavljanju, ono ostavlja slične ili veće posljedice na dijete. "Rezultati istraživanja pokazali su da roditeljsko prihvaćanje smanjuje agresivno ponašanje, a da zanemarivanje, agresivnost i nediferencirano odbijanje povećavaju agresivnost djece" (Valić, Brajša- Žganec, 2018, 116). Ono može dovesti i do depresije, posttraumatskog poremećaj stresa, ovisnosti, samoozljeđivanja, suicida, nižeg funkcioniranja mozga, a utječe i na održavanje odnosa i razvoj sigurne privrženost. Brojna su istraživanja pokušala determinirati faktore rizika za pojavu dječjeg zanemarivanja. Rezultati

ukazuju na čimbenike na razini djeteta i roditelja, obiteljske dinamike i na razini šire zajednice, što predstavlja ključne odrednice na koje se treba utjecati kako bi se zanemarivanje djece što je više moguće smanjilo (Roje Đapić, Buljan- Flander, Prijatelj, 2020).

2.3. Fizičko zlostavljanje

Fizičko zlostavljanje je globalni problem koji utječe na milijune djece diljem svijeta, a rezultira brojnim posljedicama koje negativno utječu na razvoj i funkcioniranje osobe. Neka istraživanja ukazuju na fizičko zlostavljanje kao jednim od najdestruktivnijih ponašanja, pogotovo roditelja prema djetetu, a najčešći etiološki čimbenici su psihijatrijski poremećaji, sociooklinski faktori i individualna obilježja djece i roditelja (Maulina, 2020). Njegovo definiranje je često različito, ali kao glavno obilježje navodi se nesrazmjer u moći između počinitelja i žrtve koje rezultira rizikom za ozbiljno povrjeđivanje, smrt ili teške fizičke posljedice izazvane od osoba koje su odgovorne za zaštitu djece mlađe od 18 godina (Velki, Bošnjak, 2012). Uz neravnotežan odnos moći, još su dvije glavne odrednice zlostavljanja, a to su trajanje i namjerno ponavljanje postupaka. Neka najčešća obilježja zlostavljača su slaba samokontrola, manjak empatije, eksplozivnost, nepoštivanje pravila, agresivnost, često su fizički jači od žrtve ili su sami nekoć bili zlostavljani (Stepanić, 2019). Međutim, sudionici su ne samo osobe koje fizički zlostavljaju djecu, već i osobe koje isto nisu spriječile.

2.3.1. Prepoznavanje i oblici fizičkog zlostavljanja

Posljednjih nekoliko desetljeća ispituje se učestalost fizičkog zlostavljanja kako bi se utvrdila raširenost ovog problema. Autorica Sesar u svom radu iz 2009. godine ističe brojku incidencije od 3/1000 do 6/1000 djece. Nažalost, promjene se događaju sporo ili nikako te Službe za zaštitu djece godišnje istraže više od dva milijuna prijava na zlostavljanje djece (Christian, 2015 prema Patterson, Hayden, 2018). Što potvrđuje ranija istraživanja koja navode godišnji porast fizičkog zlostavljanja od 10% (Bilić, Zlokić, 2004, prema Velki, Bošnjak, 2012). Poražavajuća je činjenica da se izvješća i istrage često ne događaju ili se događaju prekasno te preko 1500 slučajeva dječjeg zlostavljanja i zanemarivanja rezultira smrću (Patterson, Hayden, 2018). Stoga je prepoznavanje, kako fizičkog, tako i drugih oblika zlostavljanja, nužno kako bismo spriječili njegove posljedice.

Znakovi tjelesnog zlostavljanja vidljivi su u obliku fizičkih znakova, najčešće na koži i poremećaja u ponašanju (Selimbašić, 2020). Neke od sljedećih povreda mogu se zadobiti i slučajno, što ovisio položaju, boji, obliku i broju ozljeda. "Modrice su najčešći znak fizičkog

zlostavljanja, posljedica su ruptur malih krvnih žila, a mogu nastati spontano ili kao posljedica traume. Javljaju se na svim dijelovima tijela, međutim najčešće ih se nalazi na području potkoljenica, koljena, laktovima, a nešto rjeđe na licu, bedrima i u predjelu kralježnice" (Buljan- Flander i Kocijan- Hercigonja, 2003, 39). Važno je raspoznati namjerno nanese modrice od onih koje nastanu slučajno kao posljedica bolesti ili kod male djece koja još nisu razvila motoriku. Namjerno nanese modrice često prikazuju predmet ili uzorak na koži (slika 1). Tako linearne modrice mogu ukazivati na to da je dijete ozlijeđeno predmetom nalik na štap, a paralelne linearne modrice da je dijete ošamareno. Nakupine modrica se često pojavljuju kod zlostavljanje djece i upućuju na obrambene ozljede ili grubo hvatanje, osobito ako se nalaze na nadlaktici ili bedrima (Chapple, 2015).

Slika 1. Modrice nastale kao posljedica udaranja djeteta remenom

Uz modrice jedan od najčešćih oblika fizičkog zlostavljanja je izazivanje opekotina, što čini 10% ozljeda, a čak u 30% slučajeva uzrokuje i smrtnost. Mogu ih izazvati različiti izvori poput vruće tekućine (često vode), plamen, kemikalije, vrući objekti (slika 2), električna energija ili cigaretenaročito na dlanovima, leđima i tabanima (Sesar, 2009). Namjerne opekline su najčešće na ekstremitetima i određenog oblika, odnosno definiranih rubova, duboke su i simetrične, kao na primjer opekline od cigarete koje su jasno kružno definirane i dublje ukoliko su namjerno nanese (Selimbašić, 2020).

Slika 2. Izgled opekotine od upaljača

Uz modrice i opekotine, česti oblici tjelesnog zlostavljanja su ugrizi i čupanje kose. Važno je razlikovati namjerne, odnosno slučajne povrede. Tako ugrizi mogu nastati i od životinja čiji su ugrizi obično veći, a namjerno čupanje kose prepoznamo po hematomima koje izaziva na području skalpa. Prijelomi kostiju su često prisutni kod tjelesnog zlostavljanja, a najčešće se radi o frakturama kostiju lica, lubanje, rebara i lopatice. Povrede koštanog sustava mogu nastati i kao posljedice prometne nesreće, bolesti, u sportu ili slučajnim padom, ali ukoliko nalazimo i druge vrste prijeloma, pogotovo različite starosti možemo pretpostaviti sumnju na zlostavljanje (Buljan- Flander, Kocijan- Hercigonja, 2003).

Namjerna destruktivna ponašanja poput bacanja ili jakih udaraca mogu dovesti i do povreda usta, jezika i trbuha, osobito krvarenja (Selimbašić, 2020). Jedan od oblika ponašanja koje dovodi do navedenih posljedica je i Shaken baby sindrom, odnosno tresenja djeteta. Uzrokovano impulzivnim i neodmjerenim ponašanjem roditelja najčešće u ljutnji ili želeći smiriti dijete koje plače. To je promišljeno i krajnje nasilno djelo koje se često ponavlja, a uzrokuje brojne posljedice. Posebno je poguban za djecu do druge godine čiji je mozak osjetljiv jer se još razvija, a uzrokuje krvarenja u mozgu i očima. Dovodi do smrtnosti od 20% slučajeva, dok manje od jedne četvrtine djece ne razviju nikakve posljedice (Laurent-Vannier, 2018).

2.3.2. Posljedice fizičkog zlostavljanja

Odnos roditelja prema djeci i kvaliteta njihove povezanosti utječu na emocionalnu i psihološku stabilnost djeteta, a dugotrajno roditeljsko odbijanje ili prihvaćanje odražava se i na njihovu osobnost (Valić, Brajša- Žganec, 2018). Kao i svi oblici nasilnih, destruktivnih

ponašanja i tjelesno zlostavljanje negativno utječe na dječji razvoj, ponašanje i funkcioniranje, a najveće efekte ostavlja na psihološkom području. Autorica Maulina (2020) u svom radu navodi rezultate istraživanja koji pokazuju da svako dijete koje je bilo žrtva fizičkog zlostavljanja razvija različite posljedice, ali one ovise o djetetu, počinitelju, trajanju i težini nasilnog ponašanja.

Najčešći problemi psihičkog zdravlja se javljaju u regulaciji emocija, manjku samopoštovanja i samopouzdanja, pojavi depresije, aksioznosti, psihoza i poremećaja ličnosti (Selimbašić, 2020). Brojna istraživanja prikazuju povezanost fizičkog zlostavljanja s pojavom agresivnog ponašanja. Vasta i sur. (2005) to objašnjavaju nestabilnim obiteljskim odnosima koji prevladavaju i učenjem po modelu, odnosno da djeca imitiraju agresivna i nasilna ponašanja roditelja. To potvrđuju i novija istraživanja autorica Velić i Brajša- Žganec (2018) koja povezuju odnose između roditelja i djece s pojavom agresivnih, destruktivnih i ovisničkih ponašanja.

Tjelesno zlostavljanje ostavlja i neka tjelesna oštećenja i promjene u razvoju hipofize, hipokampusa, hormonalne promjene, deficite u govoru i intelektualnom funkcioniranju, kardiovaskularne bolesti i usporeniji psihomotorni razvoj. Brojne poteškoće i problemi mogu se razviti i u području socijalnog funkcioniranja. Djeca žrtve fizičkog zlostavljanja mogu imati probleme u učenju, održavanju odnosa i razvijanju privrženosti, ograničene socijalne kompetencije i razvoj emocionalne inteligencije, mogu razviti delikventno i nasilničko ponašanje, eksternalizirane i internalizirane probleme u ponašanju, a često i suicidalnost (Selimbašić, 2020; Sesar, 2009). Osim izravnog utjecaja na dijete, zlostavljanje ostavlja posljedice i na funkcioniranje obitelji, a time i društva.

3. Kažnjavanje kao metoda odgoja

Kako bi lakše kontrolirali i smanjili njima neprikladna dječja ponašnja, roditelji često primjenjuju metodu kažnjavanja, posebno tjelesnog. Iako se fizičko kažnjavanje smatra blažim oblikom od zlostavljanja, odnosno rjeđim, s manjim intezitetom i rizikom od ozljede, neki autori smatraju da stupanj nasilja ne može činiti razliku, kao ni procjena rizika ozljede (Bilić, Bilić, 2013). "Najčešći pokazatelj težine nasilnih postupaka jest postojanje tjelesne ozljede, pri čemu se tjelesnim kažnjavanjem smatra ponašanje uz koji je vezan nizak rizik, a zlostavljanjem ponašanje koje prati visoki rizik od tjelesne ozljede. Međutim tjelesne ozljede sporan su kriterij jer ne održavaju nužno ozbiljnost nasilja te zanemaruju njegove psihičke posljedice" (Pećnik, 2006, prema Velki, Bošnjak, 2012, 66). A kako je već spomenuto, tjelesno kažnjavanje i prema zakonodavnom okviru također spada u oblik zlostavljanja djeteta jer ostavlja brojne posljedice na zdravlje, dostojanstvo i razvoj djeteta. Međutim, teško je uspostaviti jednu definiciju tjelesnog kažnjavanja, s obzirom da ga neki autori razlikuju od zlostavljanja po stupnju inteziteta, dok neki autori kažnjavanje svrstavaju pod normalno roditeljsko ponašanje. "Odbor za prava djeteta UN definira tjelesno kažnjavanje kao svako kažnjavanje u kojem se primjenjuje tjelesna snaga s namjerom da izazove neku razinu boli ili nelagode, ma kako blago. Kao metode navode se i, primjerice: šamar, udarac rukom, nogom ili predmetom (štapom, remenom, bičem, šibom, kuhačom i dr.), tresenje, bacanje, grebanje, ugrizi, povlačenje za kosu ili uši, prisiljavanje djeteta da stoji u neudobnim položajima, nanošenje opekotina, prisilno gutanje i drugo" (Vidović, 2008, 305). Stoga je teško odvojiti fizičko kažnjavanje od zlostavljanja, osobito jer se primjenom oba ponašanja krše dječja prava i vrši nasilje nad njima.

Unatoč zakonskim zabranama i razvoju pedagogije koja donosi suvremenu sliku o djetetu i razne metode kvalitetnog odgoja, roditeljsko kažnjavanje je postalo raširena odgojna praksa. Od 1979.godine do 2019.godine 54 zemlje u svijetu su zakonski zabranile fizičko kažnjavanje, uključujući i Hrvatsku, nakon čega se postotak roditelja koji podržavaju fizičko kažnjavanje znatno smanjio, međutim stopa fizičkog kažnjavanja je i dalje velika, kako u svijetu tako i u Hrvatskoj (Gershoff, Durrant, 2020). Rezultati novijih istraživanja u svijetu pokazuju da je između 62,5% i 65,4% djece bilo izloženo agresivnoj psihološkoj i fizičkoj disciplini (Cuartas i sur., 2019). Dok autorice Bilić i Bilić (2013) navode rezultate istraživanja u Hrvatskoj koji pokazuju da 74,8% ispitanih majki primjenjuju blaže tjelesno kažnjavanje, odnosno da pljusnu ili udare dijete, dok je 63,3% očeva jednom ili više puta

udarilo svoje dijete. Navedeni podaci pokazuju da je kažnjavanje u Hrvatskoj učestala odgojna metoda, čemu pridonosi njezina društvena prihvaćenost, a kao dvije glavne odrednice na koje svaka zemlja pojedinačno može utjecat kako bi spriječila tjesno kažnjavanje su zakonske zabrane i javno obrazovanje. Tako istraživanja pokazuju da je najveća stopa fizičkog kažnjavanja u zemljama koje nemaju ni zakonsku zabranu ni javno obrazovanje, na primjer Francuska sa stopom od 92%, dok najnižu stopu od 8% imaju Njemačka i Švedska koje su uvele zakonske zabrane kažnjavanja i javno obrazovanje o važnosti njegove prevencije (Gershoff, Durrant, 2020).

3.1. Pojam kazne

Kako bi razvijali svoje spoznaje ili trajno mijenjali svoja ponašanja, svaki čovjek koristi neku metodu učenja koja je rezultat vježbe ili iskustva. Neka ponašanja razvijamo automatski, na primjer ona koja su rezultat privikavanja ili klasičnog uvjetovanja, dok ponašanja učena operatnim uvjetovanjem ili opažanjem mijenjamo svjesno i namjerno (Vasta i sur., 2005). Kao primjer klasičnog uvjetovanja navest ću reakciju fizički zlostavljanog djeteta koji se automatski trzne na nečiji nagli pokret, na primjer rukom, jer je generalizirao svoj strah od udara koji je doveo do uvjetovane reakcije. Učenje opažanjem je oblik učenja u kojem osoba promatra neki model ponašanja i na temelju toga mijenja svoje ponašanje (Šverko, Zarevski, Szabo, Kljaić, Kolega, Turudić-Čuljak, 2006). Tako promatrajući agresivna ponašanja roditelja i djeca često razvijaju agresivnost.

"Za razliku od privikavanja i klasičnog uvjetovanja, operantno uvjetovanje teoretičari smatraju vrlo važnim za razumijevanje tipičnog dječjeg ponašanja" (Vasta i sur., 2005, 43). To je promjena koja se događa ovisno o posljedicama prethodnih ponašanja, odnosno o potkrepljivačima. Oni mogu biti pozitivni i negativni. Pozitivni potkrepljivači su na primjer, pohvala, ocjene, hrana, maženje, novac, nagrade, dok su negativni potkrepljivači kazna, bol, grđenje, loše ocjene i slično. Povećanje poželjnog ponašanja postiže se zadavanjem pozitivnih ili uklanjanjem negativnih potkrepljivača. Odnosno, smanjenje pojavljivanja nepoželjnog ponašanja postiže se zadavanjem negativnih ili uklanjanjem pozitivnih potkrepljivača. Što bi značilo da stalno zadavanje kazne smanjuje neprikladna ponašanja, posebno jer tjelesno kažnjavanje trenutno zaustavlja dječje ponašanje. "Budući da roditelji vjeruju da kažnjavanje brzo i djelotvorno zaustavlja neprimjereno ponašanje djece i povezuju ga s neposrednom poslušnošću, malo razmišljaju o dugoročnim posljedicama" (Bilić, Bilić, 2013, 219) što bi značilo da se povećava šansa da roditelji ponove takve postupke. S ovakvim

stajalištem se slaže i autorica Ljubetić (2012) koja navodi da će tjelesno kažnjavano dijete prestati s nepoželjnim ponašanjem kako bi izbjeglo veću kaznu, a ne zato što vidi svrhu promijene svog ponašanja. Stoga je najveći problem kažnjavanja kao metode odgoja je taj što ne uči djecu na koji način ispravno postupiti kako nebi ponovili nepoželjno ponašanje. "Međutim česta primjena sile smanjuje njezinu učinkovitost, pa da bi ostala djelotvornom pri učestalom korištenju, tjelesna kazna mora pojačavati svoj intenzitet, a to vodi u zlostavljanje djeteta. Druga je mogućnost da se koristi vrlo rijetko i tada može dati neke, iako vrlo upitne odgojne rezultate" (Velki, Bošnjak, 2012, 65). Osim toga, odrastanjem djeteta tjelesno kažnjavanje prestaje biti prikladna i učinkovita metoda odgoja, stoga roditelji koji ne poznaju pedagoški prihvatljivije oblike discipliniranja gube roditeljski utjecaj na dijete.

3.1.1. Posljedice fizičkog kažnjavanja na djecu

Tjelesno kažnjavanje je često prihvatljiva nasilna odgojna metoda, iako istraživanja pokazuju da ne postiže očekivane rezultate, osim neposredne poslušnosti. S druge strane mnogo je mogućih štetnih posljedica i dugoročnih nedostataka koje kažnjavanje nosi (Vidović, 2008). Jedan od problema tjelesnog kažnjavanja je što djeci takva ponašanja postanu prihvatljiva pa nasiljem rješavaju probleme i udaraju slabije od sebe.

Autorice Velki i Bošnjak (2012) se pozivaju na istraživanje iz 1995.godine koje je pokazalo da postoji četiri puta veća vjerovatnost da su djeca koja se često agresivno ponašaju izložena strogom tjelesnom kažnjavanju od djece koja se rjetko agresivno ponašaju. Takvu uzročno- posljedičnu vezu potvrđuju i novija istraživanja, tako autori Dervishi i Ibrahim (2019) u svom istraživanju navode kako djeca koja nisu bila fizički kažnjena pokazala nisku razinu agresivnosti, dok su oni koji su fizički kažnjeni pokazivali umjerenu agresivnost te da je postojala tendencija prema verbalnoj agresivnosti, više nego prema fizičkoj. Međutim, agresija može biti posljedica i izgubljenog osjećaja vrijednosti, stoga je za zaključiti da tjelesno kažnjavanje može dovesti do agresivnosti, ali nije uvijek uzrok. Otpilike 50% djece imitira agresivna ponašanja roditelja, dok će druga polovica biti jednako agresivna, ali svoju agresiju će usmjeravati prema unutra i postati samodestruktivna (Juul, 2018).

Nadalje, osim razvoja agresivnosti fizičko kažnjavanje za sobom ostavlja i druge brojne probleme u ponašanju i mentalnom zdravlju, kako u djetinjstvu tako i u odrasloj dobi. Stalna izloženost kažnjavanju, osobito tjelesnom, je povezana s pojavom kroničnih bolesti zbog stresa koji utječe na sustave u mozgu i rezultira poremećajima srca, tlaka, hormona, imunološkog sustava, pluća, a može uzrokovati i artritis, pretilost i razne kardiovaskularne

bolesti (Afifi, Mota, Sareen, 2013). Negativno utječe na razvoj sigurne privrženosti s roditeljem jer dijete često povezuje osobu koja kažnjava s kažnjavanjem i neugodnim emocijama koje proživljava te počne izbjegavati interakciju s roditeljem (Vasta i sur., 2005).

Fizičko kažnjavanje povećava internalizirane probleme u ponašanju poput osjećaja frustracije, depresije, ljutnje, aksioznosti i povučenosti. Djeca kažnjavanje doživljavaju kao prijetnju jer uzrokuje strah, bol i kontinuirani stres koji može dovesti do kognitivnih i verbalnih poteškoća, nižih socijalnih vještina i akademskih postignuća (Cuartas, Paxton Ward, Ma, Grogan Kaylor, 2020). Strah od fizičkog kažnjavanja dovodi do neugodnih emocija i raspoloženja koji, ukoliko su kontinuirano prisutni, utječu na crte ličnosti. "Najčešće reakcije djece na roditeljsko kažnjavanje su ljutnja, bijes, ali i nemoć, žalost, sram, poniženje. U jednom istraživanju prema retrospektivnom samoiskazu studenata utvrđeno je da je u situacijama roditeljskog nasilja njih 80% doživjelo strah, dvije trećine je osjećalo krivnju, ljutnju i bijes, a polovica poniženje i bespomoćnost. Studenti su procijenili da takvo postupanje roditelja, ponajprije izaziva duševnu bol, a potom i tjelesnu" (Bilić, Bilić, 2013, 219). Stoga, osobe i u odrasloj dobi mogu razviti poremećaje i probleme, na primjer u komunikaciji, rješavanju problema uspostavljanju odnosa, alkoholizam, suicidalnost, ali i rizik da sami postanu zlostavljači, (Dervishi, Ibrahim, 2020). Iako neki autori tjelesno kažnjavanje od tjelesnog zlostavljanja razlikuju po intenzitetu i riziku od ozljede, nezaobilazna je činjenica da tjelesno kažnjavanje ostavlja moguće, slične zlostavljanju, posljedice na svim razvojnim područjima te je važno napomenuti da svaka žrtva razvija posljedice, samo one ovise o individualnim karakteristikama žrtve (Afifi i sur., 2013; Velki, Bošnjak, 2012). Uz brojne fizičke i psihičke posljedice koje se mogu razviti zbog tjelesnog kažnjavanja, postoji i velika mogućnost da i sama žrtva postane počinitelj, što omogućuje daljnji prijenos nasilnog, destruktivnog ponašanja.

3.2. Etiologija zlostavljanja i kažnjavanja u obitelji

U literaturi se najčešće navode dva glavna razloga zašto roditelji fizički kažnjavaju djecu. To su transgeneracijski prijenos, odnosno da su roditelji- zlostavljači i sami bili zlostavljeni u djetinjstvu i o faktorima rizika koji pogoduju primjeni takvog ponašanja. Roditelji koji koriste takvu metodu odgoja to najčešće opravdavaju željom da djecu nauče ispravnim ponašanjem, da mu tako čine dobro te da je to neophodan dio odgoja, dok razna istraživanja i autori spominju roditeljske stavove kao samo jedan od etioloških čimebnika kažnjavanja (Ždero, 2011). "Većina autora slaže se da su čimbenici koji predskazuju

zlostavljanja: IQ roditelja, depresija, stres, socijalni čimbenici, poremećaji osobnosti i psihijatrijski poremećaji zlostavljača" (Buljan Flander i Kocijan Hercigonja, 2003, 48). Među ostalim osobinama roditelja koji utječu na pojavu kažnjavanja navode se visoka očekivanja od djeteta, agresija, deficit u prepoznavanju emocija, eksplozivnost, niži nivo obrazovanja, nezadovoljstvo brakom obitelji ili djecom, nedostatak potpore,... Kao faktori rizika još se navode karakteristike djeteta, kulturne norme i stavovi, važnost lokalne zajednice u kojoj obitelj živi i unutarobiteljski odnosi (Bilić, Bilić, 2013). Karakteristike djeteta koje pogoduju primjeni kažnjavanja su zdravstveni problemi, temperament i emocionalne poteškoće, jer su roditelji zlostavljači manje tolerantni na djetetovo ponašanje i potrebe. "Mnogobrojna istraživanja su utvrdila povezanost između socioekonomskih problema (niskih prihoda), nezaposlenosti, čestih kratkotrajnih poslova oca, loših uvjeta života, siromaštva, osjećaja socijalne izoliranosti, nedostatka potpore u socijalnoj mreži, čestog mijenjanja mjesta stanovanja, loših i rijetkih kontakata sa članovima šire obitelji i zlostavljanja u obitelji" (Sesar, 2009, 82).

3.2.1. Transgeneracijski prijenos kažnjavanja

Jedan od glavnih etioloških čimbenika je međugeneracijski prijenos kažnjavanja kao metode odgoja, što znači da su sami počinitelji nekoć bili žrtve nasilja. Istraživanja pokazuju da 33% djece koja su žrtve kažnjavanja nastavljaju takve obrasce nasilnog roditeljstva (Rikić, Beljan, Milošević, Miškulin, Miškulin, Mujkić, 2017). Razlog tomu je odrastanje u nasilnoj obitelji koja uči djecu da se agresijom i nasiljem rješavaju interpersonalni problemi. Odnosno ne uči ih se prepoznavanju i iskazivanju emocija, pozitivnoj komunikaciji i rješavanju konflikata pa se takvi obrasci koriste i u odrasloj dobi. "Koriste li roditelji fizičku kaznu kako bi riješili neku situaciju, onda djecu uče da tako i ona rješavaju probleme u obitelji i izvan nje (Ljubetić, 2012, 139). Roditelj koji je u djetinjstvu bio zanemaren također će takva ponašanja koristiti u odgoju svog djeteta jer će se tako osjećati jakim i "moćnim" (Ždero, 2011).

4. Intervencije

U novije vrijeme zlostavljanje u obitelji je prepoznato kao velik društveni problem koji narušava temeljna ljudska prava, stoga su brojne međunarodne organizacije proširivale strateške dokumente i programe u svrhu spriječavanja nasilja. "Cilj rano intervencijskih programa je osnažiti članove obitelji da potiču optimalan rast i razvoj djeteta tako da se djetetova okolina uredi tako da budi njegovu intrinzičnu motivaciju te ga potiče da što aktivnije sudjeluje u interakciji s okolinom" (Matijaš, Bulić, Kralj, 2018, 17). Kao temeljne mjere koje svaka država treba poduzeti navode se: djelotvorni zakonski okvir, odnosno sankcije, restitucija i tretman, preventivne mjere u obliku javnog informiranja i obrazovanja te mjere zaštite uključujući savjetovališta, skloništa, centre za podršku,... (Ajduković, 2004).

4.1. Mjere prevencije

Kako je već navedeno u radu zlostavljanje je prepoznato kao problem, dok je rješenje tog problema teže definirati. Uz zakonski okvir koji definira zlostavljanje, sankcije i mjere zaštite, za spriječavanje su ključni i razni programi i metode prevencije, a to se ostvaruje na nekoliko razina: "primarna uključuje sve napore usmjerene na opću populaciju naglašavajući socijalne uzroke zlostavljanja djece (nasilje, odobravanje fizičkog kažnjavanja kao odgojne mjere, siromaštvo). Sekundarna je usmjerena na specifične skupine koje su u riziku za zlostavljanje, pokušavajući smanjiti utjecaj rizičnih faktora (npr. loše obiteljske vještine, socijalna izolacija, osobni problemi roditelja). Tercijalna uključuje strategije usmjerene na skupine u kojima zlostavljanje već postoji, radi zaustavljanja zlostavljanja i smanjenja negativnih posljedica za dijete, obitelj i društvo" (Sesar, 2009, 84). Dok autorice Buljan-Flander i Kocijan-Hercigonja (2003) navode dva pristupa prekidanju zlostavljanja i fizičkog kažnjavanja. Prvi pristup predlaže širenje stavova na kulturnoj razini o štetnim učincima korištenja fizičke sile, dok drugi pristup predlaže implementaciju nenasilnih oblika odgoja djece i rješavanja problema. Možemo zaključiti da je ključan oblik prevencije utjecaj na rizične faktore koji pogoduju širenju fizičkog kažnjavanja, odnosno na kulturnu svijest o nasilju i na stavove i metode roditelja koji primjenjuju takve metode odgoja. "Rezultati istraživanja u kojem se ispitala efikasnost preventivnih programa pokazuju da su najefikasniji preventivni postupci koji se baziraju na programima kućnih posjeta disfunkcionalnim obiteljima tokom perinatalnog perioda, pa sve do djetinjstva kako bi se preveniralo fizičko zlostavljanje (Sesar, 2009, 84).

Veliku ulogu u promicanju mjera prevencija imaju i međunarodne organizacije i državna vlast koja to ostvaruje kroz brojne zakone i programe. Republika Hrvatska za razdoblje od 2017. do 2022. donijela je Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji koja uvodi obveze preveniranja i procesuiranja svake vrste nasilja u obitelji i senzibilizaciju javnosti za problematiku zlostavljanja. Dok je 2014. godine Ministarstvo RH objavilo Nacionalnu strategiju za prava djece koja donosi nekoliko mjera zaštite od nasilja, odnosno podršku financiranju programa suzbijanja nasilja nad djecom i osiguravanje kontinuirane edukacije djelatnika, roditelja i djece (Stepanić, 2019).

Edukaciju djelatnika u obrazovnom sustavu promiče i Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NKRPOO) (2014) koji služi kao okvir za održavanje kvalitetnog odgojno- obrazovnog procesa. Kao jedno od načela Nacionalnog kurikula kojem svaki odgajatelj treba težiti je i Partnerstvo vrtića s roditeljima kako bi se osigurali optimalni uvjeti razvoja djeteta. "U kvalitetnom vrtiću djelatnici su senzibilizirani za prepoznavanje specifičnih potreba roditelja tj. skrbnika djece te im omogućuju dobivanje odgovora na pitanja koja trenutno opterećuju njihovo roditeljsko funkcioniranje" (NKRPOO, 2014, 14). Što znači da roditelji i odgajatelji trebaju imati partnerski odnos obilježen otvorenim, podržavajućom i ravnopravnom komunikacijom. Stoga možemo zaključiti da i odgajatelji, kao osobe koje uz roditelje najintenzivnije skrbe za dijete, imaju važnu ulogu u edukaciji roditelja o negativnim posljedicama tjelesnog kažnjavanja, ali i upoznavanje s pedagoški prihvatljivijim metodama odgoja.

4.2. Kako pomoći fizički zlostavljanom djetetu

Uz primarnu i sekundarnu prevenciju koje pokušavaju smanjiti broj rizičnih faktora za pojavu zlostavljanja, tercijarna prevencija je usmjerena na skupine u kojima zlostavljanje već postoji, s ciljem smanjenja negativnih učinaka na dijete. "Uz posljedice u fizičkom i intelektualnom razvoju djeca koja su proživjela zlostavljanje bilo koje vrste u opasnosti su od razvoja niza različitih emocionalnih teškoća i psihičkih poremećaja" (Ždero, 2011, 8), stoga im je ponekad potrebna stručna pomoć u obliku psihoterapije zbog proživljene traume. Tretman fizičkog zlostavljanja uključuje individualnu, grupnu, obiteljsku i zajedničku terapiju roditelj-dijete ili savjetovanje. Svaki oblik tretmana zahtjeva dobro educirano osoblje, odnosno pedijatra, socijalnog radnika i psihoterapeuta koji će raditi s ciljem reduciranja dugotrajnih posljedica zlostavljanja (Sesar, 2009). Psihoterapija zlostavljane djece uključuje usmjerenost na osjećaje, njihovo izražavanje, obrambene mehanizme,

razgovor o prošlim iskustvima i razumijevanje odnosa. Dok se psihoterapija odraslih temelji na verbalnoj komunikaciji, kod djece se veća pozornost posvećuje neverbalnoj komunikaciji, igri i raznim drugim oblicima izražavanja (slika 3) (Buljan Flander, Kocijan Hercigonja, 2003; Ždero, 2011).

Slika 3. Crtež fizički zlostavljanog djeteta

U prevenciji i prepoznavanju zlostavljanja važnu ulogu imaju stručne osobe koje dolaze u kontakt s djetetom, poput medicinskog osoblja i djelatnika u obrazovnom sustavu kojima primarni cilj treba biti očuvanje zdravlja djeteta. Problem u prepoznavanju zlostavljanje djece je djetetova šutnja koja se javlja iz nesigurnosti, straha i srama, pogotovo ukoliko je zlostavljač osoba bliska djetetu. "Sve prisutnija je potreba za ranim prepoznavanjem znakova zlostavljanja, na što upućuju promjene u ponašanju već kod djece predškolske dobi, a što obvezuje profesionalce koji rade s takvom djecom da budu dobro educirani u prepoznavanju znakova zlostavljanja" (Buljan- Flander, Kocijan- Hercigonja, 2003, 60). Ukoliko se posumnja na zlostavljanje svaka osoba je dužna zaštititi dijete od daljnjeg zlostavljanja, procijeniti situaciju i stanje u obitelji, posavjetovati se s kolegama i pravnom službom (medicinsko osoblje i djelatnici u obrazovnom sustavu) te prijaviti sumnju socijalnoj službi i policiji (Ajduković, 2004; Buljan- Flander, Kocijan- Hercigonja, 2003).

4.3. Odgoj bez kažnjavanja

Kao posebnu mjeru prevencije od fizičkog zlostavljanja mnogi autori navode roditeljske stavove i karakteristike kao bitan faktor rizika na koji je potrebno utjecati (Ajduković, 2004; Buljan- Flander i Kocijan- Hercigonja, 2003; Sesar, 2009). Depresija, stres, socioekonomski problemi, temperament i nedostatak potpore samo su neki od karakteristika roditelja koji pogoduju pojavi zlostavljanja i kažnjavanja u obitelji. "Suvremena obitelj se susreće s brojnim socijalnim problemima u čijem nadvladavanju treba pomoć službenih institucija uže i šire društvene zajednice. Kako bi se realizirao holistički pristup društvenoj potpori roditeljima, potrebno je uspostaviti partnerske odnose između roditelja i relevantnih čimbenika društvenog konteksta...Život u podupirućoj zajednici omogućuje razvoj potencijala mladih i obitelji, a čvrste veze sa subjektima različitih službi i ustanova stvaraju ozračje za optimalan razvoj." (Nenadić Bilić, Matov, 2014, 126/127). Stoga je partnerstvo, podrška i pomoć zajednice i ustanova, odnosno dječjih vrtića, s kojima roditelji i djeca stupaju u svakodnevni kontakt bitan čimbenik koji doprinosi kvaliteti roditeljskog odgoja. Važnu ulogu u uspostavljanju partnerskih odnosa imaju odgajatelji kao stručno, educirano osoblje koji s roditeljima trebaju ostvariti otvorene, podržavajuće odnose. Međutim, izgradnja partnerskih odnosa otežana je u slučajevima kada roditelji (ili službe zajednice) nisu dovoljno otvoreni i spremni na međusobnu suradnju, odnosno ključna je roditeljska motivacija i spremnost na kritičko razmišljanje, promjenu i unaprijeđenje roditeljskih postupaka. Autorica Ljubetić (2012) također naglašava roditeljsku želju da na najbolji mogući način odgovori na djetetove potrebe i otvorenost za stalno učenje kao esencijalnim osobinama kompetentnog roditelja.

Umjesto usmjerenosti na trenutne učinke, koje ostavlja tjelesno kažnjavanje, važne odrednice pozitivnog, kvalitetnog roditeljstva je fokusiranje na dugoročne ciljeve odgoja, izgradnja odnosa temeljenog na međusobnom razumijevanju i poštivanju i jasno komunicirana pravila i granice (Ljubetić, 2012). Neophodan medij za izgradnju kvalitetnih odnosa je upravo komunikacija koja povećava mogućnost izgradnje podržavajućih odnosa i povezanosti djece i roditelja, koji često podcjenjuju djecu rane i predškolske dobi smatrajući da nisu sposobna za dogovore i pregovore (Bouillet, 2019). Dakle, "potrebno je samo malo više vremena, srpljenja i znanja da se s djetetom dogovore pravila ponašanja i prirodne posljedice njihova nepoštivanja u određenoj situaciji" (Ljubetić, 2012, 138).

5. Zaključak

Možemo zaključiti da je zlostavljanje društveni problem koji se uglavnom događa od strane roditelja prema djeci u najosjetljivijem razdoblju. U pedagoškoj literaturi često ćemo pronaći činjenicu da su prve tri godine života najvažnije za razvoj, stoga primjena takvih postupaka uvelike ostavlja trag na djetetu. Posljedice zlostavljanja ugrožavaju funkcioniranje osobe u djetinjstvu, ali i odrasloj dobi zbog negativnog utjecaja najviše na emocionalan razvoj. Odnosno može dovesti do depresije, poremećaja ličnosti, psihoza, često i do suicidalnosti, a brojne su posljedice i na kognitivnom, tjelesnom i socijalnom području. Stoga, za zaključiti da je zlostavljanje aktualan problem koji se događa širom svijeta i pogađa velik postotak ljudi, ali mjere prevencije su i dalje ne dovoljne, dok neki autori čak govore o porastu broja zlostavljane djece, često zbog izostajanja prepoznavanja, sankcioniranja i intervencija.

Dječja prava se krše i tjelesnim kažnjavanjem kao metodom odgoja, odnosno kao jednim oblikom fizičkog zlostavljanja što navode brojni zakoni i pravilnici, ali i velik broj pedagoga koji smatraju da je tjelesno kažnjavanje samo društveno prihvatljivo zlostavljanje te da je djelovanje samo trenutno. Stoga, kažnjavanje kao odgojna metoda, osim što često vodi u zlostavljanje, ne ostavlja željene učinke na disciplini, odgoju i učenju djeteta, već distancira dijete od roditelja, razvija u njemu strah i tjeskobu što može dovesti do puno većih deficita u funkcioniranju osobe.

Kako bi spriječili roditeljsko kažnjavanje, odnosno zlostavljanje nekoliko je ključnih faktora na koje se treba djelovati. Uz tretman za žrtve i počinitelje, ključno je javno obrazovanje u vidu edukacijskih programa, grupe potpore za visokorizične obitelji te veći broj istraživanja i zakona. Možemo zaključiti da je edukacija roditelja o štetnim učincima tjelesnog kažnjavanja ključan oblik prevencije, ali i obrazovanje o pozitivnom, kvalitetnom roditeljstvu kojim se treba supstituirati stroga, disciplinska odgojna metoda. U tome važnu ulogu imaju obrazovni djelatnici, odnosno odgajatelji koji trebaju roditeljima biti partneri u odgoju. Ključno je, što više moguće, upoznati ih s tematikom kažnjavanja i zlostavljanja djece i biti im potpora kako bi zajedničkim snagama ostvarivali pozitivne učinke na roditeljstvo, odgoj i djecu.

Sažetak

Zlostavljanje kao društveni problem je prepoznato 1962. godine objavom rada Sindom isprebijanog djeteta, ali nažalost statistika brojnih istraživanja potvrđuju da je zlostavljanje još uvijek globalni problem koji se najčešće događa u obitelji. Počinitelji takvog destruktivnog ponašanja uglavnom su roditelji, odmičući se od slike roditelja kao brižnog, strpljivog i zaštitnički nastrojenog prema djetetu. Kako bi kontrolirali i disciplinirali dijete roditelji često koriste metode kažnjavanja, osobito tjelesnog. Mnogi autori tjelesno kažnjavanje razdvajaju od zlostavljanja po stupnju inteziteta, drugi pak smatraju da je kažnjavanje kao metoda odgoja samo zlostavljanje koje je društveni prihvatljivo ili da često vodi u zlostavljanje. Problem takve metode odgoja je što roditelji najčešće nisu svjesni kolike dugoročne, negativne posljedice može ostaviti na dijete, već uočavaju samo trenutne učinke. Tjelesnim kažnjavanjem se krše djetetova prava, zakida ga se za kvalitetan razvoj te se povećavaju šanse da sama žrtva postane počinitelj u odrasloj dobi. Stoga je ključno prevenirati takva ponašanja kroz razne obrazovne programe za roditelje, djecu, žrtve i počinitelje, kako bi što je više moguće spriječili i minimalizirali ovaj društveni problem.

Ključne riječi: dijete, fizičko zlostavljanje, kažnjavanje, roditelji

Summary

The abuse as a social problem was identified in 1962 with the publication of the article The battered Child Syndrome, but unfortunately the statistics of many surveys confirm that the abuse is still the most common issue that happens in the family. The perpetrators of such destructive conduct are mainly parents, moving away from the picture of a parent as a caring, patient and protective. In order to control and discipline the child, parents often use methods of punishment, in particular physical ones. Many authors separate corporal punishment from abuse by degree of integrity, others consider that punishment as a method of raising is abuse that is socially acceptable, or it's preceded by punishment. The problem of such a learning method is that the parents are not often aware of the long term, negative consequences, but can only perceive the actual effects. Corporal punishment is a violation of children's rights, it effects theirs development and increases the chances that the victim itself becomes the perpetrator in adulthood. It is therefore essential that to reduce such behaviours through various educational programmes for parents, children, victims and perpetrators, in order to prevent and minimise this harm to the greatest possible extent.

Key words: child, physical abuse, punishment, parents

6. Literatura

1. Afifi, T.O., Mota, N., Sareen, J. (2013). Harsh physical punishment in childhood and adult physical health. *Pediatrics*, 132 (2), 333-340.
2. Ajdruković, M. (2004). Psihosocijalne intervencije s počiniteljima nasilja u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 11 (1), 171-199.
3. Bilić, V., Bilić, P. (2013). Učestalost i povezanost različitih oblika roditeljskog kažnjavanja s osjećajima i reakcijama djece. *Nova prisutnost*, 11 (2), 215-235.
4. Bouillet, D. (2019). *Inkluzivno obrazovanje: odabrane teme*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
5. Buljan Flander, G. i Kocijan Hercigonja, D. (2003). *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Zagreb: Marko M.
6. Chapple, B. (2015). More than just a bruise: recognizing child physical abuse. *BC Medical journal*, 57 (7), 288-292.
7. Cuartas, J., Charles McCoy, D., Rey Guerra, C., Rebello Britto, P., Beatriz, P., Salhi, C. (2019). Early childhood exposure to non-violent discipline and physical and psychological aggression in low-and middle-income countries: National, regional, and global prevalence estimates. *Child neglect and abuse*, 92 (105), 1-36.
8. Cuartas, J., Paxton Ward, K., Ma, J., Grogan Kaylor, A. (2020). Physical punishment and Colombian children and adolescents' cognitive and behavioral outcomes. *Journal of applied development psychology*, 68, 1-40.
9. Dervishi, E., Ibrahim, S. (2020). The physical punishment in the emergins of children aggressive behaviours. *Iliria International review*, 9 (2), 53-64.
10. Duman, N. (2019). Recognizing psychological abuse. *International journal os social sciences and education research*, 5 (1), 33-43. Doi: 10.24289/ijsser.478248.
11. Gershoff, E.T., Durrant, J.E. (2019). Legal prohibiton of physical punishment. U: Gershoff, E.T., Shawna, J.L. (ur.), *Ending the physical punishment of children: a guide gor clinicians and practitioners* (155-164). Washington, DC: American Psychological Association Press.
12. Grozdanić, V., Škorić, M. i Vinja, I. (2010). Nasilje u obitelji u svjetlu promjena Kaznenog zakona. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 17 (2), 669-698.
13. Gupta, S. i Garg, S. (2020). Causes and effects of child sexual abuse. *International journal of innovative science and research technology*, 5 (5), 1867-1870. Doi: 10.38124/IJISRT20MAY6.
14. Kimber, M. i MacMillan, H. (2017). Child psychological abuse. *Pediatrics in review*, 38 (10), 496-498. Doi: 10.1542/pir.2016-0224.

15. Laurent- Vannier, A. (2018). Shaken baby syndrome and sequelae. *In les cahiers de la justice*, 1 (1), 47-53.
16. Ljubetić, M. (2012). *Nosi li dobre roditelje rođa?!.* Zagreb: Profil International.
17. Matijaš, T., Bulić, D., Kralj, T. (2019). Timski pristup u ranoj intervenciji u djetinjstvu. *Medicina fluminensis*, 55 (1), 16-23. Doi: 10.21860/medflum2019_216318
18. Maulina, B. (2020). *Psychological problems related to physical abuse of children.* <https://doi.org/10.15405/epsbs.2020.03.03.3>Pristupljeno: 14. 7. 2020.
19. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH (2014). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.* Zagreb.
20. Nenadić Bilan, D. i Matov, J. (2014). Partnerstvo obitelji i predškolske ustanove kao potpora roditeljstvu. *Magistra Iadertina*, 9 (1), 123-135.
21. Obiteljski zakon. Narodne novine 103/15, 98/19.
22. Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima. Narodne novine 12/ 2009 (143).
23. Patterson, B., Hayden, B. (2018). *Child physical abuse.*<https://www.researchgate.net/publication/323148484>. Pristupljeno: 14. 7. 2020.
24. Popović, S. (2018). Seksualno zlostavljanje djece u Hrvatskoj: Sustavan pregled istraživanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 25 (1), 5-37.
25. Rikić, J., Beljan, P., Milošević, M., Miškulin, I., Miškulin, M., Mujkić, M. (2017). Transgenerational trasmission of violence among parents of preschool children in Croatia. *Acta Clin Croat*, 56 (3), 478-486.
26. Roje Đapić, M., Buljan Flander, G., Prijatelj, K. (2020). Children Behind Closed Doors Due to COVID-19 Isolation: Abuse, Neglect and Domestic Violence. *Archives of Psychiatry Research*, 56 (2), 181-192.
27. Selimbašić, Z. (2020). Zlostavljanje djece. *Psymedica*, 5 (1-2), 23-31.
28. Sesar, K. (2009). Fizičko zlostavljanje: faktori rizika, posljedice, tretman i moguće prevencije. *Pedijatrija danas*, 5 (1), 78-87.
29. Stepanić, L. (2019). Vršnjačko nasilje i preventivni programi. *Varaždinski učitelj*, 2 (2), 1-10.
30. Šverko, B., Zarevski, P., Szabo, S., Kljaić, S., Kolega, M., Turudić- Čuljak, T. (2006). *Psihologija.* Zagreb: Školska knjiga.
31. Unicef Hrvatska (2017). *Konvencija o pravima djeteta.* https://www.unicef.org/croatia/sites/unicef.org.croatia/files/201910/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf Pristupljeno: 15. 7. 2020.
32. Ustav Republike Hrvatske. Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

33. Valić, J., Brajša- Žganec, A. (2018). Kvaliteta obiteljske interakcije i emocionalna kompetentnost kao odrednice agresivnog ponašanja djece školske dobi. *Napredak*, 159 (1-2), 115-138.
34. Vasta, R., Haith, M., Miller, S. (2005). *Dječja psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.
35. Velki, T., Bošnjak, M. (2012). Povezanost roditeljskih odgojnih postupaka s tjelesnim kažnjavanjem djece. *Život i škola*, 28 (2), 63-82.
36. Vidović, L. (2008). Tjelesno kažnjavanje djece u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 15 (1), 303-320.
37. Ždero, V. (2011). *Psihoterapija zlostavljane i zanemarene djece*. Zagreb: Prosvjeta d.o.o.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Ivana Domazet, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivomojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to prikazuju korisne bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovog završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, rujan 2020.

Potpis

**Izjava o pohrani završnog/diplomskog (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni
repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu**

Student/ica: Ivana Domazet

Naslov rada: Fizičko kažnjavanje kao oblik zlostavljanja djece

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: _____

Vrsta rada: Završni rad

Mentor/ica rada:

doc. dr. sc. Esmeralda Sunko

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

dr. sc. Toni Maglica

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva:

doc. dr. sc. Branimir Menduš

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažen se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta u Sveučilištu u Splitu i javno dostupan repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) rad u otvorenom pristupu
- b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST
- c) široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).
(zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: Split, 8.9.2020.godine

Potpis studenta/studentice: _____